

neergeschoten Duitse transportvliegtuigen: 'Kunt ge aan de motoren zien of ze in een Rode-Kruisvliegtuig thuishoren of in een jager? Dat kon men natuurlijk niet. Daarom kon men', legde hij aan de Enquêtecommissie uit, 'niet verbieden, die motoren te revideren.'¹

Op dezelfde dag waarop Winkelmanns twee brieven uitgingen (27 mei), deed hij óók een besluit verschijnen waarbij het aan alle werkgevers verboden werd, de arbeid in hun onderneming blijvend of tijdelijk stop te zetten dan wel de arbeidsduur te verminderen tot minder dan zes-en-dertig uur. Het ontwerp voor dit besluit was van het departement van sociale zaken afkomstig. Het aantal ingeschreven, d.w.z. bij de overheid bekende, werklozen was sterk aan het stijgen: het zou eind mei van 211 000 (eind april) geklommen zijn tot 325 000.² Uit sociaal oogpunt was Winkelmanns besluit dus heel wel verdedigbaar. Maar wat betekende het voor de bedrijven die tevoren aan Nederlandse defensie-orders gewerkt hadden? Zij mochten dat werk niet voortzetten – maar zij mochten evenmin massaal ontslag verlenen; verkortten zij de werktijd tot zes-en-dertig uur, dan zou dat nog altijd betekenen dat zij hun arbeiders drie-kwart van het loon zouden uitbetalen zonder dat dit tot producten d.w.z. tot inkomsten voor de bedrijven zou leiden. Anders gezegd: de betrokken bedrijven zouden in korte tijd in de grootste financiële moeilijkheden komen te verkeren.

Wilde men die moeilijkheden voorkomen, dan was er maar één oplossing: men moest doen of Winkelmanns verbod ten aanzien van de defensie-orders en de algemene militaire productie niet bestond. Diegenen onder de betrokken industriëlen die zich als goede vaderlanders beschouwden, bevonden zich in een pijnlijk dilemma: wat hun door Winkelmann als nationale plicht ingescherpt was, stond recht tegenover de mogelijkheid om de bedrijven normaal in stand te houden.

Overstag

De botsing met de Duitsers kon niet uitblijven. Zij vond plaats met dat deel van het Duitse apparaat dat opdracht had, onmiddellijk de nodige *Wehrmacht*-orders in bezet Nederland te plaatsen en op hun uitvoering toe te zien: de *Rüstungs-Inspektion*. Op 22 mei had in Düsseldorf een bespreking plaatsgevonden tussen de chef van het *Wehrwirtschafts- und Rüstungs-Amt*, *General-*

¹ Getuige J. D. Schepers, *Enq.*, dl. VII c, p. 575, 577. ² B. A. Sijes: *De arbeidsinzet*, p. 77.